

Gäller för: Förvaltningen för kulturutveckling

Innehållsansvar: Angelica Hadzikostas, (anpha3), Kommunikationschef

Granskad av: Angelica Rothin Wennerberg, (angwe3), Chefssekreterare

Godkänd av: Kerstin Alnebratt, (keral18), Förvaltningschef

Giltig från: 2023-01-25

Giltig till: 2025-01-24

Handlingsplan Kultur och hälsa 2023–2026

Förvaltningen för kulturutveckling

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
En handlingsplan.....	5
Bakgrund och definition Kultur och hälsa.....	5
Nuläge	7
Västra Götalandsregionen och Kultur och hälsa	8
Följande åtgärder föreslås:	8
Handlingsplan för Kultur och hälsa 2023–2024	10
Förslag till handlingsplan 2023–2024 Förvaltningen för kulturutveckling.....	10
Referenser	14

Sammanfattning

Förvaltningen för kulturutveckling har för perioden 2022–2024 i uppdrag att formulera en handlingsplan för arbete med Kultur och hälsa (dnr KUN 2021–00351). Detta dokument presenterar denna plan, planen uppdateras årligen.

Styrelsen för Förvaltningen för kulturutveckling har även uppdragit till förvaltningen att undersöka hur äldres möjligheter att delta i kulturlivet kan stärkas, vilket har påverkat inriktning och prioritering i detta underlag.

I uppdraget står det:

”Utföraren ska bidra till att stärka kulturens roll inom vård och omsorg, i samverkan främst med civilsamhället. En handlingsplan tas fram för perioden.”

Handlingsplanen tar sin utgångspunkt i Vision Västra Götaland – Det goda livet och samspekar med tre andra regionala måldokument tagna av regionfullmäktige: Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030, Strategi för hälso- och sjukvårdens omställning i Västra Götalandsregionen och Kulturstrategi Västra Götaland.

Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030

Kultur och hälsa är inte ett område som specifikt omnämns. Däremot finns det flertal skrivningar gällande social hållbarhet, jämlikhet och att stärka utvecklingskraft i Västra Götaland där kulturens redskap och kunskap är relevant.

Långsiktiga prioriteringar

- Stärka innovationskraften
- Bygga kompetens
- Knyta samman Västra Götaland
- Öka inkludering

Strategi för hälso- och sjukvårdens omställning i Västra Götalandsregionen

För närvarande revideras denna strategi. Medskick i denna process har varit att främja och öka samverkan mellan sektorerna kultur och hälsa. Idag är det svaga samband mellan dessa områden. Om begreppet Kultur och hälsa ska kunna utvecklas och tas på allvar behövs ömsesidig samverkan och gemensamt ansvar.

Kulturstrategi

Kulturnämnden har genom åren initierat och stöttat ett flertal projekt. Hur dessa har påverkat en ökad kulturmedveten vård skulle vara värt att undersöka vidare.

Om Kultur och hälsa fortsatt ska vara ett område i kommande Kulturstrategi VGR 2024–2027 förordas samverkan och representation från förvaltningen samt representation från hälso-sjukvårdsorganisationer i framtagandet.

I nuvarande kulturstrategi är de prioriterade satsningar inom kultur och hälsa att:

- medverka till minskad psykiska ohälsa hos unga och äldre genom samarbete mellan folkhälsa, hälso- och sjukvård, kultur och andra berörda sektorer.
- utforska kulturens läkande egenskaper i pilotprojekt med fokus på kulturmedveten vård och patientberättelser som bedöms ha förutsättning att bedrivas på lång sikt.
- främja ett gott liv genom att stärka kulturens roll i omsorgen i samverkan med kommunalförbund, kommuner och folkbildning.

En handlingsplan

En handlingsplan utgår vanligtvis från ett dokument såsom en strategi eller översiktligt mål och formulerar det till mer konkreta insatser och med uppföljningsbara parametrar. I dag saknas det en samordnad och övergripande strategi för Kultur och hälsa på en övergripande regional nivå.

Därför bör denna handlingsplan främst ses som ett avgränsat förslag för vad förvaltningen för kulturutveckling kan bira med. Men det behövs en gemensamgrund för att utveckla och driva frågan framåt, därför presenteras också några förslag på insatser för samordning mellan regionala intressenter.

Bakgrund och definition Kultur och hälsa

Kultur och hälsa är ett paraplybegrepp som omfattar ett flertal inriktningar och tillämpningar. Det gör att det finns många föreställningar och definitioner av begreppet. Inom verksamhetsområdet inryms olika former av insatser där främst konstnärliga uttryck inom konst och kultur används i vård- och omsorgsområdet och/eller i folkhälsoområdet. Det kan vara med ett behandlande, rehabiliterande eller i ett hälsofrämjande syfte.

Natur – och kulturarvsupplevelser är inte lika vanligt förekommande. Lite oklart varför men en fundering är om det kan vara så att delar av detta perspektiv mer ofta ingår i Grön rehab och liknande? Oavsett, förordas att vi tar ett helhetsgrepp och inkluderar alla förvaltningens områden i handlingsplanen.

I region Skånes strategi Hela människan, hela livet har man gjort en avgränsning och definition som kan vara fungerande även för oss i Västra Götaland:

I denna strategi definieras kultur och hälsa som:

Aktivt engagemang i en konst- och kulturaktivitet som är genomförd i syfte att skapa en hälsofrämjande effekt och/eller öka välbefinnande eller livskvalitet, såväl fysiskt, mentalt, socialt, estetisk som existentiellt.

Kultur och hälsa- verksamhet innebär också någon form av samverkan mellan kultursektorn och hälso- och sjukvården, äldreomsorgen, folkhälsoområdet eller andra aktörer som verkar förebyggande och hälsofrämjande.

Hälsa

Kultur och hälso- områden praktiserar en bred definition av termen hälsa, som inkluderar fysisk, mental, kulturell, existentiell, emotionell, andlig, arbetsrelaterad, social och samhällelig hälsa.

Konst och kultur

Konst och kultur ska i detta sammanhang förstås som kulturella aktiviteter och konstnärliga uttryck som musik, teater, dans, bildkonst, litteratur, men även den verksamhet som bedrivs av kulturorganisationer som museer, bibliotek och studieförbund.” (Hela människan, hela livet, sid 8-9).

I Kulturrådets Nationella översyn Kultur och hälsa från hösten 2018 beskrivs behov och idéer om utveckling av området kultur och hälsa, som olika företrädare för regioner och kommuner har uttryckt. För att området ska kunna utvecklas regionalt anges bland annat att det måste finnas grundläggande uppdrag och mandat för att personal inom vård och omsorg ska kunna arbeta med frågorna. Det behövs ökad och strukturerad samverkan mellan sektorsområden, plattformar för kunskapsutbyte och långsiktighet i arbetet. Såväl hälso-och sjukvården som kultursektorn behöver mer kunskap och kompetensutveckling kring metoder och modeller. Aktuell forskning och evidens behöver spridas, och utbildningar inom vård och omsorg bör inbegripa utbildning inom området kultur och hälsa.

Vad gäller nationell utveckling på området uttrycker de regionala företrädarna bland annat behov av nationella parter som har överblick och uppdrag att bidra till kunskapsspridning och samordning. Det efterfrågas nationella policyinsatser, sektoröverskridande samverkan och ansvarstagande från flera politikområden, liksom nationella stimulansmedel och satsningar på svensk forskning och utbildning.

Kulturrådet identifierade goda exempel på och modeller för lokal och regional samverkan inom området kultur och hälsa.

De är indelade på följande sätt:

- Regioner med reguljärt stöd för kulturverksamhet riktad till kommunal äldreomsorg, liksom upparbetade nätverk och sektoröverskridande samverkan. Arbetet är/kan vara strukturerat genom avtal.
- Regioner med politiskt beslutade uppdrag inom området kultur och hälsa. Regionala strategier, handlingsplaner, eller åtgärdsprogram finns.

- Regioner med en sektoröverskridande regional styrgrupp, eller arbetsgrupp inom området kultur och hälsa, eller ett regionalt resurscentrum.
- Regioner med sektoröverskridande samordning och finansiering.
- Arbetsmodeller inom samordningsförbund (FINSAM) för att stödja personer/särskilt utsatta grupper, som behöver myndighetsstöd från flera olika håll. Kultur kan ingå som ett av de sätt som används i rehabilitering, t.ex. för att komma tillbaka från sjukskrivning, ut i arbetsliv, eller i utbildning.

I Västra Götalands Kulturstrategi 2022–2024 finns det en inriktning och tydlig strävan att samverkan mellan Hälso-sjukvårdsnämnder prioriteras. Ansvaret för den samverkan är inte uttalad. Sjukvårdens medverkan och intresse kan möjligen stärkas av den nya organiseringen av sjukvårdsområdet i Västra Götalandsregionen.

Kulturrådet föreslår i sina slutsatser ett antal nationella åtgärder för att utveckla området kultur och hälsa i Sverige. Dessa är att:

- Strategisk samverkan på området kultur och hälsa upprättas interdepartementalt mellan socialdepartementet, utbildningsdepartementet, respektive kulturdepartementet.
- Regeringen ger uppdrag till en eller flera nationella myndigheter, eller organisationer, att sprida kunskap om arbetsmetoder och modeller, respektive spridning av forskning inom området kultur och hälsa.
- Regeringskansliet ger en eller flera myndigheter, eller organisationer, uppdrag att samverka tvärsektorielt för att utveckla området och tillskjuter stimulansmedel för utveckling av området.

Oklart om några av dessa föreslagna åtgärder är påbörjade.

Nuläge

Vad är kultur och hälsa? Vad menas med detta? Hur ska dessa frågor drivas och vem vill uppnå vad? Vad behöver organisationen Västra Götaland göra för att besvara dessa frågor?

Kulturförvaltningen för kulturutveckling kan göra mycket för att synliggöra och öka kunskap om kultur och hälsa. Men det finns flera intressenter som behöver ingå i ett sektorsövergripande arbete. Det finns flera perspektiv som måste vara drivna i denna fråga och i det kan inte en kulturförvaltning äga. Det är lika mycket en folkhälsofråga, det är lika mycket en hälso-sjukvårdsfråga.

För att uppnå målet ”Ett Gott liv” krävs tvärssektoriella och hållbara strukturer för att en kultur och hälsa-verksamhet som präglas av hög kvalitet. Genom främjande av forskning och metodutveckling samt kunskapshöjande insatser i intern och extern samverkan bör kultur - och hälsa insatser ses som en självklar och integrerad del i hälsoarbetet.

Västra Götalandsregionen och Kultur och hälsa

Kultur och hälsa är en sektorsövergripande angelägenhet. Det innebär att organisationen Västra Götaland bör arbeta i samverkan och att man gemensamt identifierar möjligheter och utmaningar inom fältet. Ska en kulturförvaltning genomföra en handlingsplan som är tvärssektoriell bör den ha stöd och fäste i en mer övergripande strategi som är samägd av berörda intressenter. I de regionala strategier som idag hänvisas till återfinns inte detta gemensamma område och kommer sannolikt bidra till att utvecklingen inom Kultur och hälsa i VGR begränsas. Sjukvårdens medverkan och intresse kan möjligen stärkas av den nya organiseringen av sjukvårdsområdet i Västra Götalandsregionen.

Följande åtgärder föreslås:

Öka tvärssektoriell samverkan – skapa gemensamma arenor

Det kan vi göra genom att:

Kontinuerlig dialog mellan politiska företrädare från såväl hälso- som sjukvården, Regional utveckling och Kultur för att få en gemensam behovsanalys, samsyn och utvecklingsfokus.

Ta fram och formulera gemensamma definitioner och ansvar för hälso-sjukvård, folkhälsa och kultur.

Ansvar:

Öka kunskap och kännedom hos berörda beslutsfattare och organisationer

När kontinuerlig dialog är på plats på politisk nivå kan tjänstemannanivån gå vidare enligt nedan:

Utse kontaktpersoner som arbetar för att informera, kartlägga vad som görs idag inom olika förvaltningar och bolag.

Ansvar: Förvaltningschefer inom Kultur, hälso-sjukvård/folkhälsa

Kunskapshöja och öka kompetensen inom området. Ta del av aktuell och befintlig forskning och evidens.

Ansvar: utsedda tjänstepersoner för Kultur, folkhälsa, hälso-sjukvård
Arrangera gemensamma seminarier inom området. Ansvar: utsedda
tjänstepersoner för Kultur, folkhälsa, hälso-sjukvård.

Pilotsatsningar - gemensamma

Pröva kultur på recept i utvalda kommuner i VGR under en avgränsad
period och utvärdera löpande. Gemensamma beslut, gemensamt avsätta
budget.

Ansvar:

Handlingsplan för Kultur och hälsa 2023–2024

Det behövs samverkan mellan sektorer inom vård, folkhälsa och kultur för att arbete inom fältet *Kultur och hälsa* ska bli hållbart, efterfrågat och effektivt. Med det sagt finns det självklart mycket som förvaltningen kan och bör initiera. En målsättning är att skapa förutsättningar för arbete med frågan och avgränsa ansvar och ambitioner. Det finns en risk att det uppstår för höga förväntningar på insatser eftersom det har efterlyst insatser inom detta fält under flera år, så väl internt som externt. Därför är det angeläget att det formuleras realistiska och rimliga insatser initialt.

Under 2022 fick Kulturutveckling överta ett påbörjat samverkansprojekt *Kultur*, ett Interregsamarbete mellan Norge, Danmark och Sverige. En del av detta projekt bestod av att kartlägga aktörer som är aktiva inom Kultur och hälsa, en annan del av arbetet var att bjuda in till samtal och bygga nätverk. Under senvåren beslutades att förvaltningen avser att gå vidare med en större ansökan och därmed etablera ett mer långsiktigt samarbete.

Kultur, Interreg ØKS Öresund-Kattegat-Skagerak, bygger på att utveckla metoder och att ta del av beprövade projekt för att stärka kunskap hos såväl beslutsfattare som utövarled och vårdprofessionen inom Kultur och hälsa. Ett övergripande mål är att bidra till att skapa hållbara förutsättningar för kultur och hälsa i kommuner/regioner genom att öka kunskap om frågan.

Inom förvaltningen görs idag en rad insatser som är applicerbara inom Kultur och hälsa. Mycket är dock inte samordnat eller har kanske inte utgått från ett hälsofrämjande perspektiv i första hand.

Förslag till handlingsplan 2023–2024 Förvaltningen för kulturutveckling

Nedan följer ett antal förslag till ansatser och insatser.

Dessa behöver prioriteras, förtydligas, resurssättas och tidsättas mer specifikt.

Det är framför allt två typer av insatser: ”Medvetandegöra, kunskapshöja och samordna” och ”Öka tillgång till kulturutbud för vårdgivandeinstanser” som förordas.

Det som markeras med (prio) föreslås utvecklas under 2023.

Medvetandegöra, kunskapshöja och samordna

Ingå i INTERREG samverkan 2023–2026 Kultur 2.0 (prio)

Målsättning: att inom uppdragsperioden ska nedanstående insatser vara genomförda.

- Öka kunskap för beslutsfattare i kommun/region
- Öka kunskap för utövare/vårdansvariga
- Testa pilotprojekt tex seniorskola, Dansa utan krav, konstsamtal mm

Resurser: avsätta så väl rörliga som personella medel för aktiviteter samt motsvarande 120% personalresurs inom Interregarbetet.

Ansvar: Avdelningen Konst och kultur/ projektstödenheten Film och Scenkonst samt ekonomi 10% och kommunikation 10%.

Utse projektledare (förslag 2X50%).

Samordna regionalt nätverk inom Kultur och hälsa (prio)

Ansvar: Avdelning Konst och kultur

Samordna Kulturverksamheter med regionalt uppdrag

Ansvar: Avdelning Konst och kultur

Stärka samverkan och relation med andra förvaltningar /intressenter inom organisationen Västra Götaland

Ansvar: oklart/ ledning/

Arrangera konferens Kultur och hälsa

För att synliggöra den mängd aktörer som finns inom Västra Götaland och att skapa en mötesplats för aktörer.

Förslag: hösten 2025.

Egen projektorganisation behövs alternativt utsedd arbetsgrupp

Etablera kontakt och samverkan med forskning

Omvärldsbevakning, följeforskning och evidens

Ansvar: Avdelning Konst och kultur, alternativt utsedd person

Ingå i nationellt nätverk Kultur och hälsa

Oklart om någon från Västra götalandregionen ingår idag.

Ansvar: Avdelning Konst och kultur, alternativt utsedd person

Öka tillgång till kulturutbud för vårdgivandeinstanser

Förvaltningen för kulturutveckling har redan idag verksamhet vars utbud skulle kunna bidra till att erbjuda ett kulturutbud till olika vårdgivandeinstanser. Det är av vikt att börja se till den infrastruktur och den kompetens som redan finns, att rikta insatserna mer tydligt genom att arbeta samordnat och riktat till gemensamma målgrupper.

Förslag är under 2023–2024 samordna och fokusera på utbud riktat till äldre och att under 2024 påbörja insatser relaterat till barn och unga.

Om nya insatser planeras så bör för följande perspektiv tas hänsyn till:

- företrädesvis vara insatser som når målgrupper som själva inte kan nå kultur,
- företrädesvis vara insatser som skapar känsla av mening och bryter isolation,

Undersök om Klangfärgs verktyg och metoder riktat till LSS/särskola är relevant för äldreomsorgen (Prio)

Pröva, undersöka och utvärdera. Många äldreboenden vill ha enkla verktyg till sin dagliga verksamhet.

Mottagare: Kommun/äldre

Ansvar: Avdelning Konst och kultur/EC Kultur och samhälle/

Undersöka hur museerna kan ta ha ett digitalt och/eller ett fysiskt program relevant för äldreomsorgen (Prio)

Pröva, undersöka och ta fram förslag under förutsättning att resurser finns på enheterna.

Mottagare: Kommun/äldre

Ansvar: Avdelning Natur och kulturarv/Enhetschef

Undersöka om "Turnerande utställning" kan ta fram ett format anpassat till äldreboende (prio)

Mottagare: Kommun/äldre

Ansvar: Avdelning Natur och kulturarv/Enhetschef

Undersöka behov/intresse av en regional kulturkatalog inom kultur och hälsa (prio)

Det bör givetvis vägas mot förvaltningens arbetstid och förmedlar ansvar gentemot utövare och vårdgivande instanser.

Ansvar: Analys och utveckling/ utse en arbetsgrupp med representanter för avdelningarna och barn och unga konsulenterna specifikt)

Synliggöra presentera befintliga insatser där kultur och hälsa är i fokus på hemsida eller på annat sätt

Utgå från prioriterade områden från kulturstrategin.

Fokus på insatser gentemot äldre 2023–2024.

Ansvar: Kommunikation samt utsedda verksamheter

Samordna/presentera (befintligt) utbud från följande verksamheter

Förvaltningen för kulturutvecklings publikverksamhet.

Regionalt styrda/ägda kulturinstitutioner verksamhet.

Organisationer från civilsamhällets redan upparbetade insatser.

Ansvar: Kommunikation samt utsedda verksamheter

Referenser

Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030:

<https://mellanarkiv-offentlig.vgregion.se/alfresco/s/archive/stream/public/v1/source/available/sofia/rs10001-385633856-18/native/Regional%20utvecklingsstrategi%20f%c3%b6r%20V%c3%a4stra%20G%c3%b6taland%202021%e2%80%932030.pdf>

Kulturstrategi Västra Götaland

<https://www.vgregion.se/kultur/sa-styrs-kulturen/kulturstrategi-vastra-gotaland-och-regional-kulturplan-20202023/>

Nationell översyn Kultur och hälsa, Kulturrådet 2018

https://www.kulturradet.se/globalassets/start/nyheter/nyheter-media/2018nationell_oversyn_kultur_halsa.pdf

Hela människan, hela livet, Region Skåne

https://utveckling.skane.se/siteassets/publikationer_dokument/region-skanes-strategi-kultur-och-halsa-2022-2030.pdf

Kultur på recept Skåne

<https://vardgivare.skane.se/kompetens-utveckling/sakkunniggrupper/primarvårdens-utbildningsenhet/kultur-och-halsa/#181054>

Kompetenscentrum för kultur och hälsa, region Stockholm

<https://kulturochhalsa.regionstockholm.se/vart-uppdrag>
<https://vardgivarguiden.se/kunskapsstod/halsoframjande-arbete/kultur-och-halsa/>

Region dalarna

<https://www.regiondalarna.se/verksamhet/kultur-och-bildning/prioriterade-utvecklingsomraden/kultur-och-halsa/>

Region Jönköping

<https://plus.rjl.se/kulturivarden>

Information om handlingen

Handlingstyp: Plan

Gäller för: Förvaltningen för kulturutveckling

Innehållsansvar: Angelica Hadzikostas, (anpha3), Kommunikationschef

Granskad av: Angelica Rothin Wennerberg, (angwe3), Chefssekreterare

Godkänd av: Kerstin Alnebratt, (keral18), Förvaltningschef

Dokument-ID: KU8089-1170726173-44

Version: 1.0

Giltig från: 2023-01-25

Giltig till: 2025-01-24